

S. THOMAE AQUINATIS

ORDINIS PRAEDICATORUM
DOCTORIS COMMUNIS ECCLESIAE

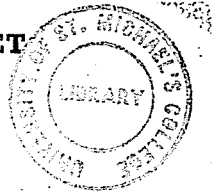
OPUSCULA OMNIA

GENUINA QUIDEM NECNON SPURIA MELIORIS NOTAE
DEBITO ORDINE COLLECTA
CURA ET STUDIO

R. P. PETRI MANDONNET

ORD. PRAED.

TOMUS QUINTUS
OPUSCULA SPURIA

SUMMA TOTIUS LOGICAE ARISTOTELIS. — DE NATURA SYLLOGISMORUM. — DE DEMONSTRATIONE. — DE INVENTIONE MEDII. — DE QUATUOR OPPOSITIS. — DE PRINCIPIO INDIVIDUATIONIS. — DE NATURA MATERIAE ET DIMENSIONIBUS INTERMINATIS. — DE NATURA GENERIS. — DE NATURA ACCIDENTIS. — DE TEMPORE. — DE INSTANTIBUS. — DE NATURA LOCI. — DE NATURA LUMINIS. — DE PLURALITATE FORMARUM. — DE POTENTIIS ANIMAE. — DE DIFFERENTIA VERBI DIVINI ET HUMANI. — DE NATURA VERBI INTELECTUS. — DE INTELLECTU ET INTELLIGIBILI. — DE SENSU RESPECTU SINGULARIUM ET INTELLECTU RESPECTU UNIVERSALIUM. — DE UNIVERSALIBUS : TRACTATUS PRIMUS. — TRACTATUS SECUNDUS. — DE FATO. — DE PULCHRO ET BONO. — DE CONCORDANTIIS IN SEIPSUM.

PARISIIS (VI°)

SUMPTIBUS P. LETHIELLEUX, BIBLIOPOLAE EDITORIS

10, VIA DICTA « CASSETTE », 10

1927

OPUSCULUM LXVII.

DE FATO.

(EDR. ROM., XXVIII)

ARTICULUS I.

An fatum aliquid sit.

Quæritur de fato, an sit et quid sit, utrum necessitatem imponat rebus, an scibile sit et in quo genere causæ incidat.

Ad primum objicitur sic. Nihil definitur nisi quod habet esse. Fatum a Boetio definitur in 5 de Consolatione Philosophiæ. Ergo habet esse.

Item. In 2 de Generatione dicit Aristoteles quod unumquodque mensuratur periodo: mensuratur enim per aliquid minimum, quod quantitatem mensurati certificat et numerat. Si ergo vita quæ est esse inferiorum, mensura circuli, quæ vocatur periodus, mensuratur, est accipere mensuram circuli perfectionem aliquam, quæ æquale sibi esse et vitam inferiorum numerando manifestet. Per gradus ergo circuli distinctos secundum domos duodecim certificatur esse et vita inferiorum. Non autem accipitur periodus sine contentis in periodo planetis et stellis, et his quæ accidunt eis ex stellis et radiatione. Ergo ex stellis circuli cœlestis et radiatione et situ earum scitur et numeratur omne esse et vita inferiorum. Hoc autem fatum vocatur. Ergo fatum habet esse.

Item. Aristoteles, in 4 Physic., dicit quod esse in tempore, est a quadam parte temporis mensurari. Tempus autem cum sit unum numero et non multiplicetur per temporalium multitudinem, oportet quod per unum aliquid ad durationem omnium temporalium referatur. Hoc autem non est nisi motus cœlestis. Ergo per motum circuli cœlestis causatur et numeratur esse et vita omnium inferiorum; et hoc fatum vocatur. Ergo fatum est. Nam motus circuli, ut dicit Aristoteles, est tamquam vita existentibus omnibus.

Sed forte dices quod ex motu circuli cœlestis inhæret dispositio quædam inferioribus; sed homo (1) vincit quamlibet dis-

(1) *Al.*, vincit qualitatibus materiæ *intermediis omissis.*

positionem et non vincitur a qualitatibus materiæ, et sic fatum excluditur. Contra. Inferiores causæ, quæ sunt in materia, ordinatæ sunt ad superiores sicut materialia ad sua formalia, et sicut locata ad sua loca, et sicut mota ad sua moventia. Ergo superiora informant, continent et movent inferiora. Informantia autem, continentia et moventia semper vincunt. Ergo omne esse et vita inferioris vincitur et trahitur ad dispositionem superioris.

Sed dices quod hoc verum est quantum ad corpora, sicut videtur Augustinus dicere, 5 de Civit. Dei, quod afflatus sidereos possumus dicere valere usque ad corporum transmutationes, non autem animæ. Contra. Vires animæ vegetabilis et sensibilis non operantur extra sui organi harmoniam. Si ergo harmonia regatur afflatibus cælestibus sidereis, per consequens et operationes animæ vegetabilis et sensibilis afflatibus sidereis regulabuntur.

Uterius. Etiam de anima rationali videtur. Quia dicit Philosophus, quod intellectus noster est cum continuo et tempore. Temporalia autem et continua sensu et imaginatione percipiuntur. habitum autem est jam quod talia subjacent afflatibus sidereis; Ergo et operationes intellectus, sive animæ rationalis.

Item. Dicit Philosophus quod anima est instrumentum intelligentiæ et quod intelligentia imprimit in eam et illuminat eam. Ergo intelligentia movendo causat formas illuminationis in anima intellectiva. Sed inter movens et motum non est medium, ut dicit Philosophus, 7 Physic. Ergo intelligentia sic movens erit immediata animæ. Aut ergo per seipsam, aut per aliquod medium deferens causalitatem suam ad animam. Non per se ipsam, quia, physice loquendo, intelligentia est motor orbis. Oportet ergo quod sit medium deferens illuminationes ejus ad animam. Medium autem hic non potest accipi nisi motus cæli influens per motum inferioribus formas motoris. Ergo intelligentia per motum cæli regulat et causat operationes intellectuales animæ; et hoc per simile videre possumus. Cor enim, quod secundum Aristotelem est principium vitæ et vegetationis et sensus, membrum a se distantibus virtutes has non influit nisi per vehiculum spiritus; et sic est in omnibus moventibus et motis quæ distant ab invicem. Similiter est intelligentia et anima: quoniam intelligentia distat, et imprimit in animam rationalem secundum locum distans ab ea. Non enim physice dici potest quod intelligentia veniat inferius: quia, secundum Philosophum, intelligentia in orbe est, et numeratur ad numerum orbium, et ad numerum motuum orbis; et ipse orbis motus, secundum Aristotelem, componitur ex intelligentia movente et circulo cælesti.

Item somnia ex quibus prognosticantur futura, ut dicit Macrobius, sive sint oracula, sive intelligentiæ, sive prophetiæ, fiunt in nobis et causantur, ut dicit Philosophus in 1 de Somno et

Vigilia, persignum, vel per causam, vel per accidens: quod, inquam, accidens est per se, et non communiter. Est autem somnium passio sensus communis. Ergo per aliquid dormitionis accidit somnium dormienti. Accidens autem dormitionis, quod est prognosticum futuri, non potest causari a calido, humido, frigido et sicco, quæ sunt in materia. Ergo oportet quod causetur a forma aliqua quæ est forma ordinis, et regula vitæ interioris; et hæc forma non potest esse nisi a circulo cælesti. Ergo per circulum cælestem aliquid inhæret inferioribus, per quod regulatur tota vitæ dispositio; et hoc fatum vocatur. Ergo fatum est.

Item. Ptolomæus dicit quod conjector mensium prognosticator per signa futurorum accepta a stellis secundis, stellas secundas vocans effectus stellarum, quæ apparent in inferioribus elementis, sicut in nubibus, vel in aliquo hujusmodi; et ex hoc habetur quod effectus stellarum in inferioribus sunt ex quibus futura vitæ dispositio et causatur et noscitur. Hoc autem fatum vocant mathematici. Ergo fatum est.

Item Boetius, 5 de Consol., Philosophiæ, loquitur de casu et fortuna, quæ causantur ex duabus causis per se concurrentibus: sicut quando aliquis intendit fodere thesaurum, et alius in eodem loco intendens fodere sepulcrum, consequitur quasi in fortuna inventionem thesauri; et sic causatur ex duabus causis per se concurrentibus, ut dicit Boetius. Has autem causas occurrere fecit ordo iste inevitabili connexionem causarum, qui de fonte scientiæ Dei procedit. Connexio autem hujusmodi causarum a Boetio fatum vocatur. Ergo fatum est.

Item. Boetius ibid.: « Qui summa providit providentia, simpliciter fatum, dirigit singula in motum, locis, formis, temporibus distributa ». Ergo fatum est.

Si dicatur quod fatum est ordo præscientiæ divinæ; hoc non repugnat his quæ dicta sunt: quoniam præscientia divina ea quæ ordinavit, exsequitur et administrat ministerio causarum naturalium, ut explicitus ordo esse et vitæ ab hujusmodi causis fatum vocetur.

Contra. Dicit Gregorius in hom. de Epiph. Domini: « Absit a fidelium cordibus ut fatum aliquid esse credatur »; et tradit rationem: « quoniam stellæ factæ sunt propter hominem, non homo propter stellas ». Si ergo stellarum motus non esset in hominis ministerium, stella quæ Magis apparuit, non moveretur ad nutum Domini: quod est inconveniens.

Item Augustinus, in libro de Doctrina christiana, fatum dicit nihil esse: et si mathematici aliquando vera de futuris prænuntiare videntur, dicit hoc fieri arte dæmonum ad deceptionem fidelium.

Item. Si est fatum, aut est causa, aut causatum. Non causa-

tum, quia hoc regulatur fato, ut dicunt mathematici. Si causa; aut inferior, aut superior. Non inferior, quia illa sunt calidum, frigidum, humidum et sicum: quorum nullum est fatum. Non superior, quia causa superior est cœlestis circulus cum suo motu, quod mathematici non dicunt esse fatum; sed esse fati factivum. Fatum ergo nihil est.

Item. Res non habent nisi duplex esse, ut dicit Augustinus: scilicet in causa prima, in qua sunt vita et lux, quorum neutrum est fatum; et in seipsis. Sed esse rei in seipsa non est fatum, ut dicunt mathematici, sed potius regulatur a fato. Ergo fatum nihil est.

Item. Augustinus dicit quod inferiorum causam sufficit dicere voluntatem Dei, quia omnia fiunt Dei voluntate, vel permittuntur. Voluntas autem Dei non est fatum. Ergo fatum nihil est.

Item. Si fatum habet esse, tenet ordinem. Cum ergo fatum non teneat ordinem, quia videmus indignos exaltari, et dignos dejici, quod inordinatum est; et fatum circa talia sit: fatum nihil esse videtur.

Item. Si fatum est effectus circuli cœlestis, ea quæ sunt unius circuli, videntur esse unius fati. Sed Jacob et Esau ex uno concubitu Isaac concepti sunt, et sic videntur esse unius circuli; et tamen non fuerunt unius circuli; fati, sicut consequens probavit eventus. Ergo fatum nihil videtur esse.

ARTICULUS II.

Quid sit fatum.

Secundo quæritur quid sit fatum. Boetius enim, 5 de Consol., dicit, quod fatum est « dispositio inhærens mobilibus, per quam Providentia suis quæcumque tribuit ordinibus ». Hermes autem Trismegistus dicit quod fatum, quod Græci « imarmenem » dicunt, est « complexio causarum singulis temporaliter distribuens quæ sacramento deorum cœlestium sunt præordinata. »

Respondeo quod fatum multipliciter dicitur. Uno modo dicitur fatum mors dispositione periodorum inducta: sic dicitur in Claudiano: « Livor post fata quiescit; » et hoc modo decursum vitæ tribus deabus fatalibus Platonicis tribuebant, inceptionem scilicet Clotho, Lachæi progressum, et conclusionem termini Atrope, sicut dicitur: « Clotho eorum portat. Lachæsis trahit. Atropos occidit ». Et hoc modo non quæritur hic de fato. Secundo modo dicitur fatum dispositio providentiæ divinæ de futuro progressu esse et vita inferioris: quæ dispositio cum sit æterna,

constat quod nihil ponit in rebus; et cum explicatur in effectu, tunc effectus iste per res completur temporibus et locis opportunis: sicut præordinatio ejus alicujus de mente de agendis negotiis suis per nuntium, nihil ponit in nuntio, sed tamen per nuntium dirigit, et sibi injungit negotium: et hoc modo loquitur Boetius de fato. Et hoc modo iterum non quæritur hic de fato. Sed natura tamen hujus præordinationis et prædestinationis in mente divina existens, simplex est et æterna, divina, immaterialis, incommutabilis, et cum per res temporales explicatur, temporalis fit, et materialis et multiplicata, mobilis et contingens. Tertio modo dicitur fatum forma ordinis esse et vitæ inferiorum, causata in ipsis ex periodo cœlestis circuli, qui suis radiationibus ambit nativitates eorum: et hoc modo Hermes loquitur de fato, vocans stellas et sacramenta deorum immobilem dispositionem esse et vitæ inferioris.

Est autem hæc forma non forma dans esse, sed potius forma cujusdam universalis ordinis esse et vitæ, simplex et æterna, multiplex in virtute. Simplex est a simplicitate circulationis; multiplicatam autem virtutis habet a multiplicatione eorum quæ continentur a circulo. Fit enim a multis stellis, et sitibus, et spatiis, et imaginibus, et radiationibus, et multiplicibus angulis, qui scribuntur in intersecationibus radiorum cœlestium corporum, et radiorum productorum super rem. Per aspectum enim solis, sicut dicit Proclus, omnes virtutes eorum qui sunt in cœlesti circulo, congregantur et adunantur. Hæc autem talis forma medium est inter necessarium et possibile. Necessarium enim est quidquid est in motu cœlestis circuli; possibile autem et mutabile quicquid est in materia generabilium et corruptibilium. Forma autem ista causata ex cœlesti circulo, et inhærens generabili et corruptibili, media est inter utrumque. Omne enim quod procedit a causa nobili in causatum ignobile, in aliquo tenet proprietatem suæ causæ; tamen esse suum non est nisi quantum permittit possibilitas ejus in quo est: quia omne quod recipitur in aliquo, ut dicit Boetius et Aristoteles, est in eo in quo recipitur, secundum potestatem recipientis, et non secundum potestatem causæ a qua est. Hoc possumus videre in his quæ a Dionysio dicuntur. Processiones enim divinæ, sicut est vita, ratio, sapientia, et hujusmodi, secundum quod procedunt longius a Deo secundum gradus entium, efficiuntur magis temporalia et mutabilia et commixta, et potentiæ materiali et privationi admixta; cum tamen in Deo sint simplicia et æterna et immutabilia et immaterialia. Et similiter est de forma ordinis esse et vitæ: quæ in cœlesti circulo est necessaria, inevitabilis et inalterabilis; in rebus autem generatis, propter mutabilitatem ipsarum esse, est recepta mutabiliter et contingenter. Unde Boetius, 115

de Consol., figurat multos circulos, in quorum centro ordo et causa est fati et fatalium; et in circulo distante, in quo continentur generabilia et corruptibilia ejusdem fati, est contingentia et mutabilitas per esse generatorum et corruptorum; et sic est dispositio esse et vitæ in mente motoris primi; quem explet circulus juxta causatum propinquior; et eodem ordine forma dispositionis, prout est in periodo cœlesti, explet dispositionem quæ est in mente primi motoris; et circulus a centro distans designat eandem formam dispositionis prout mutabiliter adhæret generatis et corruptis. Forma autem cum sit imago periodi, potentialiter et virtualiter præhabet totum esse et compositionem et durationem generatorum et corruptorum; et sic, licet sit necessaria, est tamen mutabilis et contingens. Hujus autem causam optime assignat Ptolomæus in quadripartito, dicens quod « secundum virtutem stellarum per aliud, et per accidens fiunt inferioribus ». Per aliud quidem, quia per spheram activorum et passivorum, per quorum qualitates activas et passivas inhæret inferioribus; per accidens autem, quia hæc forma, etsi effluat a causa necessaria et immutabili, accipit tamen esse in rebus contingentibus et mutabilibus accidentaliter. Ex duobus autem habet mutabilitatem: scilicet ex qualitatibus elementorum, per quæ deferuntur ad generata, et ex esse generatorum, in quibus est sicut in subjecto. Hoc ergo est fatum.

Et sic primæ rationi consentimus. Concedimus enim quod hoc modo habet esse.

Secundam etiam in hoc modo concedimus, quod quæ sunt, mensurantur periodo.

Ad tertiam et quartam dicendum quod inferiora quidem nata sunt obedire superioribus; sed inferius et superius dupliciter referuntur ad invicem. Si enim relatio fiat per unam simplicem formam, quam dat superior motor, verum est quod, superiori movente, de necessitate movetur inferius; et talis forte relatio est inter motores superiores orbium cœlestium. Si autem inferior motor sit forma una, quam non accipit a superiori, sed refertur ad ipsum sicut directus ab ipso et instrumentum ejus; nihil prohibet quin per contrarium suæ formæ vel aliam dispositionem impediatur, ita quod a superiore motum non suscipiat; et sic est de calido et frigido relatis ad virtutes cœlestium: calidum enim per propriam formam, non per cœlestem virtutem, est congregativum homogeneorum et segregativum heterogeneorum; et frigidum e contrario: et ideo istæ qualitates per contrarietatem inventam in materia et diversitatem dispositionum materiæ, sæpe excludunt dispositionem et effectum motus cœlestis. Propterea Ptolomæus dicit quod

« sapiens homo dominatur astris ». Unde dicit Commentator quod, si effectus circuli cœlestis in curando humores corpus disponat ad quartanam, sapiens medicus hoc prævidens, per calida et humida corpora disponit ad sanitatem; et tunc, excluso effectu cœlesti quartana non inducitur.

Ad id quod ulterius objicitur, dicendum est quod hoc modo ad cœlum referunt virtutes operationum vegetabilium, ut sint etiam impedibiles ab oppositis dispositionibus inventis in anima sensibili. Hoc enim faciunt apprehensa in virtutibus animæ sensibilis quod faciunt dispositiones activarum qualitatium in corporibus: unde, imaginatione mulieris concepta, corpus totum transmutatur ad venerea. Propter quod etiam Avicenna dicit quod quidam ex imaginatione lepræ, leprosus factus est; et patientibus fluxum sanguinis prohibet Galenus aspectum rubicundorum. Si ergo hujusmodi apprehensa sint contraria motui cœlesti, excludunt effectum cœli, sicut per contrarias dispositiones et apprehensiones animales juvatur cœlestis effectus. Et hoc est quod dicit Mæsalon, quod cœlestis effectus, qui vocatur « alatræ », juvatur a sapiente astronomo, sicut in producendis terræ nascentibus juvatur per seminationem et artem.

Ad hoc quod objicitur de causa somniorum, de plane videtur mihi esse concedendum, maxime de somniis quæ fiunt per imaginarias visiones.

Ad hoc quod objicitur de illuminatione intellectus animæ rationalis, secundum philosophiam respondendum est dupliciter. Uno modo secundum Stoicos, qui ponunt quod cum substantia nobilior per imperium habeat movere inferiorem, et inferior obedit ei; sic in phantasmatibus anima unius videndo alterum impedit et ligat operationes ejus: dicunt enim quod virtute alicujus naturæ superioris, sive intelligentiæ, sive stellæ, anima unius ponitur in gradu superiori et alterius in inferiori; et tunc inferior nata est moveri ab apprehensione superioris, et sic fieri fascinationem. Et cum dicit Aristoteles quod inter movens et motum non fit medium, non intelligit semper de immediatione loci sive spatii, sed de immediatione gradus superioris et inferioris, ponens exemplum quod post inductum est: quia organum imaginationis non est immediatum vasis seminariis, et tamen ad imaginem mulieris extenduntur vasa seminaria et affluit semen propter immediationem superioritatis et inferioritatis, quæ est inter præcipiens et id cui præcipitur. Hoc autem, secundum sententiam Peripateticorum, non bene congruit: quia sine dubio inter agens et actum, inter movens et motum, immediatio debet esse et conjunctio secundum contactum. Propterea dicimus quod, sicut calor digestivus

duplicis est virtutis, et unam virtutem habet in quantum est calor ignis secundum se consideratus, quæ est alterare et separare ea quæ sunt diversi generis et decoquere; alteram habet in quantum est instrumentum animæ, quæ est principium vitæ, secundum quam terminat digerendo (1) ad formam vitæ: ita etiam cælestis motus duplicis est virtutis: uno modo prout est motus corporis orbicularis, et sic movet corpora; alio modo prout est instrumentum intelligentiæ moventis, et hoc modo effectus ejus efficitur in anima sensibili per formas corporum et in anima intellectuali per formas illuminationis: quia, sicut prædiximus, formæ quæ fiunt in aliquo, fiunt secundum potestatem recipientis et non secundum potestatem agentis.

Quæcumque alia ad hanc partem objecta sunt, plana sunt.

Ad dictum Gregorii dicendum est quod ipse loquitur de fato secundum quod a quibusdam philosophis et hæreticis necessitatem rebus imponere dicebatur, secundum quod dicit Poeta.

Te tua fata trahunt, ne incepta relinquere possis.

Ad hoc quod quæritur, utrum fatum sit causa vel causatum, dicendum quod est similitudo causæ universi ordinis esse et vitæ; et sic est aliquid causæ, licet non vera causa; et secundum quod adhæret rebus generatis, est dispositio causati, licet similitudinem causæ exprimat: est enim forma continens concursus esse et vitæ mobiliter et contingenter.

Ad hoc quod objicitur de gemellis, dicendum quod, licet possemus dicere quod in uno conceptu semen per vices projicitur et per vices a matrice glutitur, et sic non est una hora conceptorum geminorum, tamen si diceremus esse unam horam conceptorum, centrum tamen cordis eorum, a quo incipit conceptus formatio, non est unum; et, mutato centro, necesse est mutari totum circum, et sic horizon eorum non est unus, nec anguli: ideo nec eadem domorum dispositio; et sic tota perodus efficitur diversa, et per consequens adhærens rebus natis dispositio fatalis necessario variatur.

Et per hoc patet solutio de his quæ quæsitæ sunt de hoc articulo.

ARTICULUS III.

Utrum fatum necessitatem rebus imponat.

Tertio quæritur, utrum fatum rebus necessitatem imponat, et videtur quod sic. Cujus enim causa est necessaria, ipsum

(1) *Al.*, dirigendo.

est necessarium. Causa fati est cælestis circulus, qui est necessarius. Ergo fatum est necessarium, et necessitatem rebus imponit.

Item. Fatum est regula et mensura totius vitæ et esse; regulatum autem necessario refertur ad regulam. Sed regula est necessaria. Ergo, etc.

Item. Fortiora sunt superiora quam inferiora. Ergo superiora trahunt inferiora ad sui dispositionem necessariam. Cum autem fatum sit vinculum per quod inferiora trahuntur ad superiora, videtur fatum necessitatem rebus imponere.

Item. Aristoteles dicit quod inter moventia superiora et inferiora concors est harmonia sicut in chordis citharæ. Sed harmonia necessaria est quod inferiora per omnia consequantur dispositionem superioris. Ergo dispositio superioris adhærens inferioribus necessitatem imponit eis.

Contra. Fatum est adhærens rebus mobilibus. Sed motus mobilibus moventur ea quæ sunt in ipsis. Ergo fatum est dispositio diversa; mutabilis, contingens; ergo contingenter se habet ad res et non imponit necessitatem.

Respondeo dicendum quod fatum multipliciter dicitur esse causa, ut supra diximus: ideo nullam necessitatem imponit rebus, sed inclinatur ad effectus cælestium, si non sit dispositio fortior in materia ad contrarium movens; et ideo hujusmodi moventia assimilantur Philosophus, in lib. de Somno et Vigilia, duplicibus consiliariis. Sapientes enim consiliarii ex rationibus certis persuadent aliquid utiliter esse faciendum; quod tamen inferiores propter adversos casus obviantes dissuadent. Tunc solvitur lex consilii sapienter; et est verbum suum tale, quod, supervenientibus consiliis aliis, consilia mutantur sapienter. « Regula enim », ut dicit Aristoteles, « Lesbiam ædificationis mutatur ad ædificatum ». Est enim Lesbia insula in qua lapides non ad rectam lineam sunt dolabiles; et ideo oportet quod regula secundum quam dolantur, aliquantulum curvetur ad ipsas ædificationes. Et ita est de depositione esse et vitæ inferioris, in qua propter causas quæ sunt in materia sæpe mutatur dispositio sapiens circuli cælestis, et dispositio adhærens mobilibus, quæ fatum vocatur, extra rectitudinem cælestium declinans exorbitat propter multas oppositas inferiorum transmutationes.

Ad primum ergo dicendum quod fati causa necessaria est; sed ex hoc non sequitur aliud nisi quod sit necessarium ipsum esse, sed non sequitur quod necessitatem rebus imponat: quia non inhæret eis secundum potestatem cælestium, quæ necessaria sunt, sed secundum potestatem inferiorum, quæ omnino mutabilia et contingencia sunt.

Ad secundum dicendum quod relatio quæ est inter regulans et regulatum, necessaria est, sicut relatio quæ est inter patrem et filium. Sed quia mutatio causat relationem et causat relationis destructionem; ideo mutatio quæ est in rebus mobilibus, causa est quod regulatum non sequitur regulam et non sequitur ad ipsam, et quo ad hoc etiam non regulatur.

Ad tertium dicendum, quod licet fortiora sint superiora quam inferiora, tamen ex impotentia inferioris contingit quod non omnino possunt in superiorum effectus; et quo ad hoc ex parte ipsorum solvitur vinculum.

Ad quartum dicendum quod, solutio temperantiæ chordarum dissonantiam inducit in cithara; et similiter mutatio et alteratio inferioris dissonantiam facit ad effectum superioris: unde dicit Damascenus quod superiora (1) sunt inferiorum quædam signa, nostrorum actuum nullo modo causa.

ARTICULUS IV.

An fatum sit scibile.

Quarto quæritur an fatum sit scibile; et videtur quod non. Quia, cum sit effectus cælestis circuli, et similitudo quædam ipsius, sicut forma alicujus similis; est ipsi causa ejusdem ordinis. Sed in cælesti circulo quo ad nos sunt infinita consideranda, sicut stellæ numero et specie et virtutibus, et situs earum in circulo declivi, et extra ipsum, et distantia, et conjunctiones, et quantitas anguli sub quo incidit radius, et pars formæ, et gradus lucidi et umbrosi in puteis et in turribus existentes, et hujusmodi infinita quo ad nos. Ergo videtur quod effectus ejus a nullo sciri possit.

Item. Circulus continet datorem formæ et datorem sensus et intellectus, qui « yles » et « alchato » dicitur a mathematicis: aliter enim non esset mensura totius vitæ, quia principium vitæ non includeret. Hora autem principii omnium est hora casus seminis in matrice. Sed hanc quoad nos non contingit scire. Ergo ignorabitur forma dispositionis totius vitæ, et sic ignorata est dispositio rerum.

Nec etiam videtur ex effectibus. Sunt enim quædam quorum videtur esse una periodus, et tamen accidentia eorum per se, sicut est sexus masculinus et femininus, non sunt eadem; et causam hujus non contingit sciri ex cælestis circuli effectibus.

(1) *Al.*, superiora inferiorum quædam sunt signa nostrorum actuum, et nullo modo causa.

Similiter etiam natus octavo mense moritur ut frequentius, et in septimo vivit.

Similiter in geminis, quorum unus est masculus, alter femina, rarissime contingit masculum vivere, femina vera aliquando supervivit; et causam impossibile aut difficile est assignare ex circulo cælesti.

Item. Luminaribus existentibus in capite Algon, id est, Gorgonis, si ea Mars respectu inimicitia radiaverit; natus, ut dicit Ptolomæus, truncabitur manibus et pedibus, et truncus suspendetur in cruce.

Item. Dicit quod, Luna existente in Leone, vestimenta nova induere malum est. Manifestum est autem quod hæc omnia si essent scibilia, esset deductio syllogistica ad ea. Sed hoc non est: non enim sequitur: Luna est in Leone; ergo malum est induere vestes novas; aut, luminaria sunt in capite Gorgonis, et radiatio Martis a quadrato, vel ab opposito diametro: ergo respicit ex inimicitia: ergo natus tunc suspendetur in cruce.

Respondeo dicendum quod duæ partes sunt Astronomiæ, sicut dicit Ptolomæus: una est de sitibus et motibus superiorum, et quantitativibus eorum, et passionibus propriis; et ad hanc per demonstrationem pervenitur. Alia est de effectibus astrorum in inferioribus, quæ in rebus mutabiliter recipiuntur: et ideo ad hanc oportet astronomum in ista parte secundum aliquem physicum habitum inferioris certitudinis esse, et ex signis physicis conjecturari. Conjecturatio autem cum sit ex signis mobilibus, generat habitum minoris certitudinis quam sit scientia vel opinio. Cum enim hæc communia signa sint et mutabilia, non potest ex ipsis haberi via syllogistica, eo quod ut in pluribus includunt signa tantum, et fiunt judicia quædam multis de causis mutabilia, sicut patet per antea dicta. Et ideo sæpe astronomus dicit verum, quia dictum suum est quo ad dispositionem cælestium verissimum, si hæc dispositio sit a mutabilitate rerum exclusa.

Ad primum dicendum quod multa taliter quo ad nos infinita consideranda essent. Sed considerantur paucissima, ex quibus alia prænoscentur, de quibus habetur conjecturatio: propter quod dicitur per Ptolomæum, quod per cælorum motus non nisi communiter judicare debemus, et potestates rerum consequentes, quas proprie rerum causæ frequenter excludunt.

Ad secundum, quod hora talis difficulter cognoscitur: et ideo inventum est, remedium ut accipiatur gradus ascendens circuli, hoc est, horæ conjunctionum luminarium, cui adæquatür circulus, quia ille habet influentiam ad communem neces-

sitatem quæ proximo sequitur; vel accipiatur ascendens ad nativitatem ex utero.

Ad aliud dicendum quod via syllogistica sciri non potest conclusio conjecturalis; sed tamen imperfectio scientiæ, ut dicit Ptolomæus, quin hoc sciatur non impedit: unde sciri potest, sicut est in prognosticatione somniorum. Non enim habitudo syllogistica est inter somnium et prognosticationem somnii; et sic est in omnibus æstimationibus conjecturalibus.

Ad aliud quod objicitur de disparitate sexus in geminis, dicendum quod sexus femineus fit semper propter occasionem defectus alicujus principiorum. Cum enim semen masculinum factivum sit et formativum, et incorporetur per virtutem formativam quam habet in semine ipso, semper inducit formam masculini de intentione propria, nisi qualitate materiæ impediatur: et ideo sexus femineus accidit ex defectu naturæ particularis, quæ nunquam intendit facere feminam; sed cum melius fieri non possit ex natura universali, fit adjutorium generationis, et non generatorum proprie; et hæc est femina; et hoc est quod Dominus intendit dicere (Gen. 2, 18): « Non est bonum esse hominem solum: faciamus ei adjutorium sibi simile ». Unde dispar sexus in geminis provenit ex defectu principiorum naturalium in altera parte seminis, et non ex periodo cœlesti. Quod autem in talibus mas frequentius moritur, provenit ex hoc quod cum tales gemini ex uno semine diviso generantur, fit materia male terminabilis, a virtute formativa: quia, si fuisset bene terminabilis, utrumque formasset in marem. Materia autem masculi majori et multiplici indiget terminatione quam materia femineæ: et ideo mas remanet ægrotus et debilis in terminatione materiæ, causam habens mortis; in femina autem parva sufficit terminatio, et propter molliem corporis supervivit; frequentissime tamen ambo moriuntur.

Ad id quod dicitur de octavo mense, dicendum non est quod quidam dixerunt, quod ut frequentius octavo mense moritur, quia octavus mensis Saturno attribuitur, cujus frigiditas et siccitas natum interficiunt. Hoc enim falsum probatur: quia multi in astronomia filii Saturni esse dicuntur, qui diu supervivunt. Causa ergo non est in circulo, sed in principiis materiæ. Luna enim est mensis dominativa, ad cujus conversionem commensurantur conceptus et imprægnationes, ut dicit Aristoteles. Luna enim est alter Sol, eo quod recipit lumen a Sole; et quod Sol facit in anno, Luna facit in mense. A prima enim intensione usque ad hoc quod est dimidia, est calida et humida, sicut tempus veris; a mediatione usque ad plenilunium est calida et sicca, sicut est æstas; a plenilunio usque ad secundam mediationem est fri-

gida et sicca, sicut est autumnus; a secunda mediatione usque ad conjunctionem est frigida et humida, sicut hyems. Quod autem nata sit movere humorem, patet prout est in accessu et recessu maris, quod accessus et recessus maris in media lunatione, quæ est novem dierum, recedit ad circulum in ascendendo et descendendo. Si enim minimus sit fluxus maris, ad idem punctum parvitatatis reverteretur decimoquartodie. Licet enim Luna in media lunatione non transeat nisi medietatem circuli sui, tamen motus augis ex opposito occurrens sibi complet aliam circulationem mediam. Luna enim in quolibet mense bis est in auge, scilicet in præventionem et conjunctionem. Luna enim cum in conjunctione vivificum lumen a Sole accipit, et cum Venus nunquam a Sole distet longe, et Venus habeat movere humorem similem; Luna quando Soli conjungitur, acquirit Veneris virtutem; et sic ex virtute propria movet humores, et ex virtute Solis influit vitam humori moto, et ex virtute Veneris movet seminis genituram ad formas genituræ convenientes. Et quia Mercurius habet commixibilem virtutem ex multis girationibus ejus, quas habet super omnes alios planetas, Luna hanc virtutem lucratur ex conjunctione ad ipsum, et ex illa semen viri et femineæ movet ad commixtionem. Sic ergo Luna conversionibus sui commixtionem, conceptus et imprægnationes causat et regulat. Sunt autem in genitura septem mutationes necessariæ. Quarum prima est seminis conversio, et præcipue ad formas cordis. Secunda est materiæ distinctio ad formam membrorum principalium, quæ et causativas habent virtutes, sicut hepar causat virtutes naturales, et vasa seminaria virtutes formativas conceptuum: et ideo in secunda mutatione seminis adhærent puncto cordis tres vesiculæ, quas facit spiritus ad locum cerebri, hepatis et vasorum seminalium. Tertia mutatio est distinctio materiæ, quando vesicula cerebri ascendit sursum, et vesicula hepatis aliquando ad dextrum, et ad ultimum descendit ad vesiculam vasorum seminalium; et hunc ascensum et descensum facit spiritus exufflatione qui est in corde. Quarta mutatio est totius materiæ distinctio ut distribuatur locis membrorum secundariorum, qui causatrices virtutes non habent; et hanc distinctionem iterum facit spiritus exufflatone cordis: quæ exufflatio perforat et distendit materiam, et perforando facit viam venarum pulsatilium et quietarum et nervorum, extendendo autem distribuit materiam uniuscujusque membrorum in locum proprium. Quinta mutatio est transmutatio materiæ in figuram membrorum: quam figuram non reciperet, nisi humidum esset in ea; et hanc mutationem facit cum vis formativa cordis in locum membrorum per spiritum exufflatur. Membra autem figurata non sunt apta recipere virtutem operativam et motivam nisi per confederationem et colliga-

tionem. Sexta mutatio est quæ completur per calorem cordis cum spiritu diffuso in membris, qui exsiccans superfluum humidum, consolidat et confortat juncturas et connexiones. Septima mutatio est motus, scilicet per virtutes motivas, qui omnibus membris a corde influit. Et cum omnis motus genituræ fit a Luna, sicut jam dictum est, oportet quod septem conversionibus Lunæ in homine, quod est perfectissimum seminis, compleatur. Et licet istæ mutationes seminis non sint successivæ secundum numerum mensium; tamen perfectio earum non completur nisi completo numero conversionum secundum septem menses: et in animalibus aliis ab homine non hæc ita regulariter observantur, propter ignobilitatem suarum complexionum; sed aliqua diutius, ut elephas, alia breviori tempore imprægnantur. Perfectis etiam conversionibus habet embryo ea quæ exiguntur ad necessitatem, et, sicut dicit Galenus, virtus formativa tripliciter se habet ad semen, seu ad materiam. Aliquando enim materia est diminuta, et virtus abundans; aliquando virtus est deficiens, et materia superabundans; aliquando sunt secundum qualitatem proportionata. Et quando quidem virtus est abundans, et materia diminuta, terminata est complexio septimo mense; et tunc virtus abundans fortem facit motum ad exitum, et nascitur puer, et convalescit, et efficitur parvus corpore, et agilis valde in operationibus. Quando autem adæquata sunt virtus et materia, et quando est superabundans materia, tunc non est completa complexio septimo mense, sed quiescit per unam Lunæ conversionem in octavo mense, et facit motum ad exitum, et nascitur nono mense, et convalescit; et hoc est ut in pluribus fere omnium nativitas. Sed quando virtus est deficiens, et inobediens materiæ, ex angustia facit motum in septimo mense, quando virtus motiva data est, et ex dispositione non comprobatur ipsum nisi octavo mense, et tunc nascitur et moritur ut in pluribus; et hoc non convenit ex periodo, sed ex dispositione et corruptione principiorum naturalium. Hæc autem quæ dicta sunt, ut in pluribus sunt vera. Multum enim variationis faciunt complexionem feminarum, et complexionem climatum: propter quod ego vidi unam quæ peperit in undecimo mense puerum maximæ quantitatis; et Aristoteles dicit se vidisse unam quæ peperit in decimoquarto mense similiter.

Ad illud quod objicitur de capite Gorgonis, dicendum quod illæ stellæ funereæ sunt, et monstruosam indicant vitæ terminationem: propter quod ipse etiam Perseus caput averso vultu abscissum tenet. Sed hoc, sicut diximus, non imponit rebus necessitatem; sed facilem et mutabilem inclinationem habet.

Ad illud quod objicitur de nova veste induta, Luna existente in Leone, eodem modo dicendum est. Sicut enim radiatio periodi

dispositionem ordinis esse et durationis imprimit rebus naturalibus, ita etiam imprimit artificiatibus: propter quod figuræ imaginum magicarum ad aspectum stellarum imprimuntur, et fieri percipiuntur.

ARTICULUS V.

In quo genere causæ fatum incidat.

Quinto queritur in quo genere causæ incidat; et hoc solum est per antecedentia (1): quia in veritate causa non est, sed est aliquid causæ. Est enim forma ordinis et vitæ imaginem habens, et virtutem cœlestis circuli; et sicut dicimus aliquando quod aliqua non sunt vere entia, sed sunt aliquid entis, sicut ea quæ sunt in anima, et secundum aliquos motus et tempus, ut dicit Avicenna.

Quidam tamen nituntur probare quod sit causa, eo quod Plato ponit compares stellas his quæ nascuntur, in quibus sunt formæ, quæ sunt causa rerum generatarum, et regula esse et vitæ earum. Inducit enim Deum deorum dicentem ad deos corporales, quæ sunt stellæ, et dicit: « Horum generatorum in inferioribus sementem ego faciam, ut vobis contradam; vestrum erit parare ea ». Et præcipit eis quos similes sibi videt, justitiam et pietatem colere; et hæc vivent (2) post terreni dissolutionem intellectus. Hoc de hominibus dictum est, quorum immortalis est intellectus, et post mortem sidereas sedes accipient, sicut a semente siderum in generationem descendit. Propterea dicit quod descendens per circulos planetarum vires animæ accipit memoriam, intelligentiam et voluntatem, sicut exponit Macrobius super Somnium Scipionis.

Hoc etiam videtur tangere Ovidius loquens de lacteo circulo, et dicens:

est superis ad magni tecta Tonantis.

Hoc etiam videtur per rationem: quia quorum unus est essentialis actus, illorum videtur esse una natura. Intelligentiæ autem cœlestis et intelligentiæ hominis ex conceptione viri, videtur esse unus essentialis actus. Ergo una natura.

Inde ulterius. Quarumcumque formarum una natura est, illarum una relatio est ad corpus unius naturæ, si in aliquo corpore esse dicuntur. Sed intelligentiæ cœlestis relatio est

(1) *Al.*, per accidentia.

(2) *Al.*, vide.

ad stellam, vel ad orbem secundum comparē stellam. Ergo et intellectualis naturæ in homine erit relatio ad stellam comparē.

Hoc etiam videtur per dictum Commentatoris super 11 Metaph., ubi dicit quod finis prosperitatis intellectus hominis est, si post mortem continuetur motori cœlesti.

Solutio. Dicendum quod falsum et hæreticum est dicere quod animæ intellectuales descendant a comparē stella. Ægyptiorum enim Philosophorum fuit opinio, quod intellectualles animæ in stellis a Deo deorum factæ (1), terreno affectu, quo aliquando afficiuntur, gravantur: quæ gravatæ deprimuntur ad corpora generabilia et corruptibilia, et ibidem deputatæ per cultum pietatis et justitiæ recipiuntur ad comparēs stellas. Affectum autem terrenum ad intellectuales animas pervenire dixerunt eo modo quo afficitur anima secundum certam dulcedinem nutrimenti corporis. Posuerunt enim quod subtilissimo vapore paludum Mæotidarum inter duo solstitia positarum, super quas maximus planetarum est discursus, nutriuntur corpora planetarum, ita quod quando illum attrahunt, ex gravitate deprimuntur et retrogradantur, et quando eundem digerunt, elevantur, et cursu diriguntur, Hanc autem subtilitatem in sphæra ignis et æris nectar deorum vocabant. Et hoc modo affectum terrenorum ad animas in stellis positas pervenire dixerunt.

Hæretici autem ab hac opinione occasionem erroris sumente dixerunt animas esse in cœlo cum angelis factas, et propter peccatum quod commiserunt, in corpora esse detrusas, ut hic purificatæ ad cœlestes sedes recipiantur; et hoc est quod dicit David (Psalm. 141, 8): « Educ de carcere animam meam, etc. »

His ergo refutatis, dicendum est cum Philisopho, 2 de Causis proprietatum elementorum et planetarum, quod cum cadit semen viri in matricem mulieris, decoquitur in ea decoctione forti, et fit frustum carnis, et creatur in ea anima jussu Dei.

Ad primum ergo dicendum quod Plato, cum dicit sementes animarum esse in stellis, hoc dicit ratione similitudinis proportionis intellectus humani ad intellectum intelligentiæ cœlestis; nec stellæ hoc assequuntur nisi per ministerium, sicut ipse Deus deorum dicit, quod ipse horum sementem facit. Sementis enim hoc (2) non est in potentia quæ sit ante actum, sed est ipsa factio naturæ intellectualis.

Dictum autem Ovidii in lib. Métarmoph. est: Non nisi per viam candidam candore innocentiae et justitiæ pervenitur ad magni tecta Tonantis.

(1) Al., animæ stellis a deorum factis. Verbum factæ pro positæ, quod habetur infra, usurpatur.

(2) Al., hæc.

Ad id quod objicitur per rationem, dicendum quod quorum unus est essentialis actus, illorum est una natura. Intelligere autem, et contemplari intellecta, non ex æquo est intelligentiæ cœlestis et animæ rationalis, sed per prius et posterius: quia intellectus intelligentiæ est sine continuo et tempore, et sine collatione, et in ista prima rerum veritate; intellectus autem noster est cum continuo et tempore, habens se ad primas veritates rerum sicut oculus vespertilionis ad lucem solis. Sic autem intelligere per prius et posterius convenit superiori et inferiori, quæ specificè differunt.

Ad dictum Commentatoris dicendum quod continuatio non est secundum unam naturam communem, sed secundum unum commune objectum speculationis ad beatitudinem post mortem pertinentis, sicut dicit Philosophus, lib. Cœli et Mundi, quod extra cœlum non est tempus nec locus, sed vita beata: intelligens extra cœlum esse quod est super cursum siderum in loco quietæ contemplationis bonorum.